

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Ільчук Віта Василівна

УДК 378:37.041:371.315 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ
ВИКЛАДАЧІВ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри
математики та інформатики, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бендера Іван Миколайович,
Подільський державний аграрно-технічний
університет, завідувач кафедри фізико-
математичних і загально-технічних дисциплін,
м. Кам'янець-Подільський;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гандабура Оксана Вікторівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
доцент кафедри іноземних мов, м. Хмельницький.

Захист відбудеться 14 червня 2016 р. о 13³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус №2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м.Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розісланий 13 травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Шахов В. І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Українському суспільству, що розвивається нині швидкими темпами, потрібні освічені люди, успіх роботи яких залежить від рівня професіоналізму та особистісного розвитку. Рівень особистісно-професійного розвитку є найважливішою, базисною характеристикою фахівця і має вирішальне значення не лише для певної галузі, а й усього суспільства в цілому. Тому основним завданням навчання у ВНЗ є підготовка творчих, високоосвічених фахівців, здібних до діяльності в різних умовах, які прагнуть до постійного самовдосконалення та розвитку, є конкурентоздатними на ринку праці. Підготовка таких фахівців вимагає, щоб цими якостями, насамперед, володіли ті, хто забезпечує процес виховання і навчання. Важливо, щоб викладач вищої школи був не просто фахівцем у своїй галузі, а особистістю, яка постійно прагне до професійного саморозвитку.

Важливою складовою системи вищої освіти в Україні є аграрна освіта, що має сприяти відтворенню кадрового потенціалу галузі, забезпечувати високу якість підготовки фахівців, безпосередньо впливати на оптимальне розв'язання багатьох проблем агропромислового комплексу (АПК). Інтерес науковців і практиків до професійної діяльності викладачів аграрних ВНЗ на нинішньому етапі розвитку суспільства зумовлений зміною освітньої парадигми – відбувається перехід від масово-репродуктивних форм і методів навчання до індивідуально-творчих. Основним є визнання важливості яскраво вираженої індивідуальності викладача, його права на вибір педагогічних технологій і відповідальність за результати їх упровадження, вміння проектувати зміни дидактичної системи відповідно до сучасних вимог ринку праці та розвитку АПК.

Науково-технічний поступ у сфері АПК детермінує формування викладача аграрного ВНЗ як професіонала нового типу в умовах єдиної системи „суспільство-наука-техніка-людина”, підвищує вимоги до його професійних і особистісних якостей. Однак в аграрних ВНЗ викладачі фахових дисциплін переважно не мають спеціальної педагогічної освіти. Їхнє професійне становлення як педагога відбувається занадто повільно й пов'язане з подоланням чисельних труднощів методичного, організаційного, комунікаційного характеру. Це свідчить, що в аграрних ВНЗ є проблема професійного розвитку викладачів фахових дисциплін, зокрема наявні такі суперечності:

- між підвищенням вимог до педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ і невідповідністю рівня педагогічного професіоналізму більшості з них очікуванням сучасного суспільства;
- між необхідністю вдосконалювати навчальний процес, наповнювати новим змістом і новими технологіями викладання фахових дисциплін і неготовністю викладачів цих дисциплін до такого вдосконалення;
- між необхідністю самоосвіти та самовиховання педагога і недостатньою активністю викладачів фахових дисциплін аграрного ВНЗ у розв'язанні цієї проблеми;
- між необхідністю підвищення рівня готовності викладачів фахових дисциплін до неперервного професійного саморозвитку і відсутністю можливостей

організації цього процесу в умовах традиційної науково-методичної роботи аграрного ВНЗ.

Для усунення згаданих суперечностей необхідно, спираючись на відповідні психологічні й педагогічні класичні теорії та сучасні наукові дослідження, створити в аграрному ВНЗ такі педагогічні умови, що сприятимуть професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін.

Певні аспекти проблеми професійного саморозвитку відображені в працях Сократа, Демокрита, Ж. Ж. Руссо, М. Монтесорі; принципи професійного саморозвитку досліджували Я.-А. Коменський, І. Песталоцці, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Над розв'язанням проблеми саморозвитку особистості педагога працювали й працюють нині українські філософи (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кудін та ін.), визначаючи загальні закономірності розвитку людини в цілому; психологи (Г. Балл, І. Бех, Ю. Моргун, В. Рибалка, С. Пащенко, В. Семиченко та ін.), які досліджували шляхи розвитку та саморозвитку особистості; педагоги (В. Гриньова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, А. Коломієць, З. Курлянд, Т. Сущенко, Г. Тарасенко, Г. Яворська та ін.), які спрямовують свої зусилля на визначення компонентів і критеріїв професійного розвитку викладача вищої школи.

Сучасними педагогами-дослідниками (О. Акімова, Т. Вайніленко, Р. Гуревич, С. Сисоєва, В. Шахов та ін.) визначені вимоги щодо професійної підготовки вчителя, головними серед яких є постійний професійний саморозвиток, збагачення й оновлення особистості педагога, неперервне підвищення його фахової майстерності. Науковцями розроблені теоретичні основи самовдосконалення, професійного розвитку та саморозвитку особистості, загальні концепції педагогічного стимулювання цих процесів (О. Ігнатюк, І. Ігнацевич, Е. Коваленко, М. Костенко, В. Лозовий). Проблеми професійного розвитку майбутніх учителів досліджували Н. Кічук, Є. Клімов, А. Маркова, В. Фрицюк та ін. У сучасних дисертаціях визначені умови професійного саморозвитку майбутніх учителів (О. Гандабура (2014), О. Колодницька (2012), Т. Тихонова (2001), Г. Топчій (2011) та ін.).

Діяльність викладача вищої школи в контексті сучасної філософії освіти висвітлена в працях І. Зязюна, С. Вітвицької, Н. Гузій, М. Супрун, Т. Сущенко, Т. Федірчик та ін. Науковцями визнано, що однією з основних умов модернізації української професійної освіти є підвищення рівня майстерності педагогічних кадрів вищої школи. В українській педагогічній науці можна зустріти чимало робіт, присвячених ефективності діяльності викладача вищої школи (Н. Гузій, О. Гура, О. Дубасенюк, О. Жигло, М. Козяр, В. Коновалова, Н. Лосева, О. Романовська та ін.). Дослідниками визначено закономірності педагогічної діяльності у ВНЗ, критерії ефективності діяльності викладача, основні характеристики його професіоналізму. У той самий час спостерігаємо, що особливості професійної діяльності викладачів аграрних ВНЗ та умови їхнього професійного саморозвитку ще не знайшли належного відображення в педагогічних дослідженнях.

Отже, соціальне замовлення суспільства на високопрофесійного викладача вищої школи, потреби аграрних ВНЗ у педагогах, здатних до неперервного

професійного саморозвитку, нерозробленість відповідних педагогічних теорій щодо саморозвитку викладачів непедагогічних ВНЗ і недостатність висвітлення цих проблем у наукових дослідженнях і зумовили вибір теми дисертації **„Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах”**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тем науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064) і Вінницького національного аграрного університету «Теоретико-методичні основи забезпечення профільної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю у ВНЗ I-IV рівнів акредитації» (державний реєстраційний номер 0112U006697).

Тему затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №8 від 27.02.2013 р.) і заочною Міжвідомчою радою з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №5 від 28.05.2013 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

Об'єкт дослідження – професійна діяльність викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ до професійного саморозвитку.

Гіпотеза дослідження – професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ буде ефективнішим за дотримання таких педагогічних умов:

- формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку за допомогою аналізу особливостей професійної діяльності викладача фахових дисциплін;
- організація самоосвіти викладачів для підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності;
- самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності;
- самопідготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації.

Для досягнення мети й перевірки гіпотези ставились такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати специфіку професійної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.
2. Визначити сутність і структурні компоненти професійного саморозвитку викладача фахових дисциплін аграрного ВНЗ.
3. Розробити критерії, показники та визначити рівні готовності до неперервного професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

4. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови та створити модель професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

5. Експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов, форм і технологій професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі загальнонаукові **методи дослідження**: метод теоретичного узагальнення, якісного аналізу та синтезу – для уточнення змісту поняття професійний саморозвиток; системного аналізу – для визначення педагогічних умов професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; емпіричні (анкетування, спостереження, співбесіди, узагальнення досвіду, педагогічний експеримент) – для визначення рівнів саморозвитку викладачів; методи математичної статистики й графічні методи – для визначення ефективності запропонованих педагогічних умов.

Експериментальна база дослідження – Вінницький національний аграрний університет (ВНАУ), Миколаївський національний аграрний університет, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, Одеський державний аграрний університет і Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. В педагогічному експерименті взяли участь 764 викладачі фахових дисциплін (328 із ВНАУ та 436 з інших аграрних ВНЗ України) і 36 експертів з числа керівників кафедр.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- *вперше* визначені й обґрунтовані педагогічні умови (формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку; організація самоосвіти викладачів для підвищення рівня їхньої психолого-педагогічної компетентності; самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності; самопідготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації) та створено модель професійного саморозвитку викладачів аграрних ВНЗ;
- *уточнено* специфіку педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; суть і структурні компоненти їхнього професійного саморозвитку; критерії, показники та характеристики рівнів готовності до неперервного професійного саморозвитку;
- *дістали подальшого вдосконалення* форми й технології професійного саморозвитку викладачів вищої школи.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено авторську методику проведення в аграрному ВНЗ заходів, спрямованих на професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін. Методичний посібник «Методика підготовки та проведення лекцій в аграрному ВНЗ» та запропонована схема самоаналізу проведеної лекції можуть бути корисними у підготовці лекцій з багатьох фахових дисциплін. Розроблена особиста карта професійного розвитку може бути використана викладачами фахових дисциплін інших ВНЗ.

Основні результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Вінницького національного аграрного університету (довідка №12-44-27 від 18.01.2016 р.), Миколаївського національного аграрного університету (довідка № 01-15/1976 від 02.12.2015 р.), Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького (довідка № 1404-03 від 18.11.2015), Одеського державного аграрного університету (довідка № 01-17/01-1793 від 01.11.2015), Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 02-795/1 від 20.11.2015).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на *міжнародних науково-практичних конференціях*: „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2012, 2014), „Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців” (Львів, 2013), „Формування мовної особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи” (Івано-Франківськ, 2013), «Актуальные научные проблемы. Рассмотрение, решение, практика» (Познань, 2013); «Научные исследования современности» (Катовице, 2014), «Теория и практика актуальных исследований» (Краснодар, 2014); *Всеукраїнській науково-практичній конференції* „Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців” (Хмельницький, 2013); *регіональних науково-практичних конференціях* студентів магістратури, аспірантів, здобувачів і докторантів „Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти “ (Вінниця, 2013), „Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень” (Вінниця, 2012, 2015); на засіданнях кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та семінарах методичного центру Вінницького національного аграрного університету (2012 – 2015 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 15 публікаціях автора (10 одноосібних): із них: 5 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 3 – у закордонних виданнях, 4 статті у збірниках наукових праць і 2 тез – у матеріалах конференцій; 1 методичний посібник.

Особистий внесок дисертанта в працях, написаних у співавторстві з А. Коломієць, полягає у визначенні специфіки професійної діяльності викладачів саме аграрних ВНЗ. У методичному посібнику, написаному в співавторстві з О. Джеджулою, дисертанту належать розділи 3, 4, 5 і 6.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який містить 231 назву, із них 9 іноземною мовою, 7 додатків на 40 сторінках. У роботі розміщено 12 рисунків на 7 сторінках, 9 таблиць на 7 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 196 сторінках тексту, загальний обсяг – 254 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено його мету, об’єкт, предмет, завдання та методи дослідження; сформульовано гіпотезу, з’ясовано наукову новизну, теоретичне і практичне

значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження й апробацію основних наукових положень; наведено дані про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Професійний саморозвиток викладачів аграрних ВНЗ як соціально-педагогічна проблема»** – визначено вимоги, котрі ставить сучасне суспільство до професіоналізму викладача вищої школи; з'ясовані особливості професійної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ; визначено, що для підвищення рівня професіоналізму викладачів необхідно створити відповідні педагогічні умови для їхнього професійного саморозвитку; проаналізовано різні підходи до трактування поняття професійного саморозвитку педагога в класичній і сучасній науковій літературі; з'ясовано сутність, структурні компоненти, критерії, показники та рівні готовності до неперервного професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ.

Для сучасних аграрних ВНЗ характерні інтенсивні інноваційні процеси, що впливають на зміст і технології навчання. Інноваційна діяльність аграрних ВНЗ породжена необхідністю вдосконалення викладання, потребою в постійному оновленні змісту навчальних курсів. Основними завданнями викладача фахових дисциплін є такі: розроблення й модифікація навчальних програм, підготовка навчальних курсів, підручників, додаткових навчальних матеріалів з урахуванням постійного розвитку АПК; проведення занять з використанням інноваційних педагогічних технологій; стимулювання дискусій для розвитку незалежності мислення студентів, організація і контроль за виконанням студентами самостійних робіт відповідно до особистісно орієнтованої парадигми в освіті; написання наукових статей, участь у роботі конференцій і семінарів, керівництво науково-дослідними роботами студентів та ін.

Приведений перелік завдань свідчить, що викладач ВНЗ має володіти здібностями дослідника, організатора, оратора, психолога; знати методологію організації навчально-виховного процесу; бути висококваліфікованим фахівцем, як у своїй предметній галузі, так і ерудитом в інших галузях знань. Тому для аграрних ВНЗ актуальний перехід від епізодичного підвищення кваліфікації викладачів до їхньої неперервної освіти й постійного професійного саморозвитку.

Викладачі аграрного ВНЗ є специфічною категорією науково-педагогічних працівників, оскільки їхня професійна діяльність є багатовекторною. Вони працюють одразу в кількох різних системах: „людина – людина”, „людина – техніка”, „людина – природа”, „людина – наука”, кожна з яких висуває до особистості викладача кардинально різні вимоги й створює середовище для його самореалізації в кількох сферах (виробництво, наука, освіта) (рис. 1.).

Більшість викладачів фахових дисциплін переконані, що для здійснення науково-педагогічної діяльності достатньо глибокого знання свого предмету. Подібна позиція є основною причиною слабкої структурованості педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ, значна частина з них у край поволі удосконалюється в науковому й методичному плані. В той самий час діяльність викладача потребує постійного вияву творчості й педагогічної майстерності. Такої майстерності викладачі аграрних ВНЗ набувають поступово за тривалий час свої викладацької діяльності. Проте вважаємо, що за нинішніх темпів розвитку інновацій у сфері освіти у викладачів фахових дисциплін немає

часу на здобуття професійної майстерності шляхом тривалих спроб і тренувань. Потрібна інтенсивна й ефективна організація їхнього професійного саморозвитку.

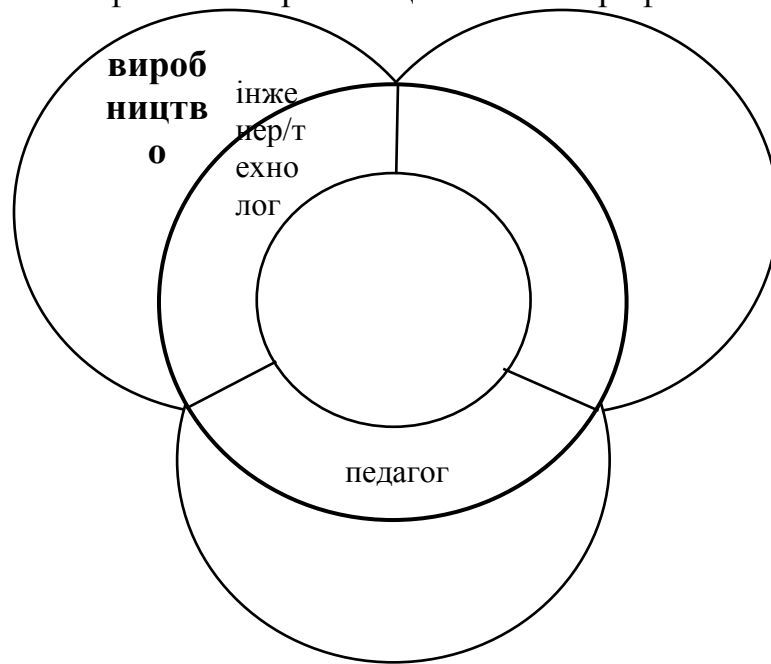

Рис. 1. Сфери діяльності викладача аграрного ВНЗ

Професійний саморозвиток особистості здійснюється в процесі власної активності людини завдяки створенню умов для самореалізації, самовизначення, самоконтролю, самонавчання, самовдосконалення, самоосвіти, самовиховання, самоорганізації та інших позитивних проявів її самозвеличання (А. Вербицький, О. Гозман, Е. Ісаєв, І. Котова, Л. Фрідман, Е. Шиянов, І. Якиманська). Сучасні українські дослідники (Г. Балл, Р. Гуревич, І. Зязюн, Р. Цокур та ін.) трактують саморозвиток як невід’ємну складову професійної діяльності, як процес якісної, цілеспрямованої, свідомої зміни особистісної сфери фахівця. В своєму дослідженні ми робимо акцент саме на професійному саморозвитку, засобами якого є професійна самоідентифікація, самовиховання та самоосвіта в поєднанні з інноваційною педагогічною діяльністю, що є формою професійної самореалізації. Погоджуючись з українським психологом Г. Балом, що професійний розвиток є невіддільним від особистісного, вважаємо, що професійний саморозвиток передбачає самовдосконалення ще й окремих якостей особистості.

Отже, процес саморозвитку викладача аграрного ВНЗ досить складний і суперечливий, проте завжди має прогресивні характеристики, оскільки орієнтований на підвищення професіоналізму. Робимо висновок, що *професійний саморозвиток викладача аграрного ВНЗ – це внутрішній процес, спрямований на досягнення професіоналізму, що полягає в якісних самозмінах особистісно-професійної сфери та професійної діяльності. Детермінантами професійного саморозвитку є сприйняття суспільних, професійних і особистісних вимог до себе на акмеологічних засадах. Основними методами професійного саморозвитку є професійна самоідентифікація, самовиховання та самоосвіта, а результатом – професійно-творча самореалізація як прояв високого рівня професіоналізму.*

Для ефективного професійного саморозвитку викладачеві потрібно бути готовим до здійснення цього процесу, тобто мати навички самоорганізації, що

полягають у вмінні аналізувати ситуацію, визначати найважливіші завдання, планувати, передбачати можливі результати й наслідки власних дій, контролювати їх і оцінювати ефективність своїх рішень. Це означає, що готовність до саморозвитку містить такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний. На формування таких компонентів у професійно-особистісній структурі викладачів фахових дисциплін і була спрямована дослідно-експериментальна робота в аграрних ВНЗ.

У другому розділі – **«Забезпечення педагогічних умов і реалізація моделі професійного саморозвитку викладачів аграрних ВНЗ»** – обґрунтовано педагогічні умови і запропоновано модель організації професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін, а також описано методику реалізації цих умов.

Професійний розвиток викладача аграрного ВНЗ відбувається під впливом чисельних чинників упродовж багатолітньої трудової діяльності педагога, його повсякденного спілкування з колегами й студентами, завдяки самоосвіті та навчанню на курсах підвищення кваліфікації, в аспірантурі, докторантурі, участі в науковій роботі та ін. Практика свідчить, що вплив цих чинників залежить від особистісних якостей педагога: цілеспрямованості, працелюбності, креативності та ін. Отже, в загальному випадку професійний розвиток викладача фахових дисциплін є стихійним і не керованим процесом.

З іншого боку, професійний саморозвиток є самокерованим процесом, для якого необхідно створити зовнішні сприятливі педагогічні умови. Саме цілеспрямований і належним чином організований професійний саморозвиток забезпечує ймовірність професійно-творчої самореалізації викладачів фахових дисциплін в освітньому просторі аграрного ВНЗ. Створення в системі вищої професійної аграрної освіти умов для актуалізації у викладачів потреби в неперервному професійному саморозвитку, професійно-творчій самореалізації та забезпечення організаційно-методичного супроводу їхнього саморуху за індивідуальною освітньою траєкторією – є одним з найважливіших завдань аграрних ВНЗ. Його розв'язання забезпечить неперервність професійного саморозвитку педагогів, що, в свою чергу, оптимізує реалізацію професійних завдань, підвищить ефективність професійної діяльності викладачів фахових дисциплін і функціонування аграрного ВНЗ.

Прагнення до професійного саморозвитку викладача фахових дисциплін аграрного ВНЗ залежить від наявності в нього мотивації до самоосвіти, самовиховання, спрямованості на інноваційну діяльність і здатності до рефлексії. Тому в структурі готовності викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ до професійного саморозвитку ми виокремили ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний компоненти. Для поетапного переходу викладачів фахових дисциплін аграрного ВНЗ з нижчого на вищі рівні професійного саморозвитку мають бути створені відповідні педагогічні умови. Реалізація таких педагогічних умов стала основою дослідно-експериментальної роботи, модель якої представлена на рис.2.

Рис. 2. Модель роботи аграрного ВНЗ щодо сприяння професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін

Робота аграрного ВНЗ щодо сприяння професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін здійснювалась у чотири етапи:

- 1) на діагностувальному етапі визначались потреби, інтереси, утруднення викладачів фахових дисциплін у практичній професійній діяльності; з'ясовувався рівень готовності викладачів до інноваційної педагогічної діяльності;
- 2) на інформаційно-мотиваційному етапі пробуджували інтерес до пізнання власних особистісних і професійних якостей; демонстрували явища конкуренції між АПК різних країн, між різними ВНЗ, між викладачами аграрних ВНЗ; інформували про етапи й технології саморозвитку; формували потребу в неперервному професійному саморозвитку (реалізовувалася перша і друга педагогічні умови);
- 3) на проектно-організаційному етапі завдяки участі в конференціях, методичних семінарах і тренінгах викладачі вибудовували індивідуальну стратегію та перспективну програму професійного саморозвитку, займались самоосвітою та самовихованням; впроваджували інноваційні педагогічні технології навчання (реалізовувалась третя і четверта педагогічні умови);
- 4) на узагальнювальному етапі визначали якість професійної діяльності викладачів фахових дисциплін; рівень готовності до інноваційної педагогічної діяльності; рівень професійного саморозвитку.

Робота кожної кафедри була спрямована на формування фахівця, який самовдосконалюється, здібного до професійно-творчого розвитку й саморозвитку. Організуючи педагогічний експеримент, ми виходили з того, що професійний саморозвиток педагога здійснюється шляхом самоосвіти, активної участі у різноманітних методичних заходах, що проводяться в навчальному закладі. У нашій практиці в організацію самоосвіти викладачів значний внесок здійснила електронна система «Сократ», на основі якої були організовані дистанційні курси підвищення кваліфікації викладачів.

Із самоосвітою викладачів тісно пов'язане їхнє професійне самовиховання. В процесі дослідження були апробовані такі положення: для викладача аграрного ВНЗ метою самовиховання є досягнення усвідомленого й засвоєного ним образу (ідеалу) педагога, висококваліфікованого професіонала, здатного й готового ефективно виконувати сучасні педагогічні завдання в підготовці студентів до професійної діяльності. Викладач має орієнтуватися на активне опанування різних методик проведення занять, як традиційних, так і інноваційних. Тому були запропоновані різноманітні форми роботи з викладачами, що сприяють підвищенню їхньої кваліфікації та професійного саморозвитку. Це, насамперед, навчання на курсах, семінарах; участь у науковій і навчально-методичній роботі університету, у науково-методичних конференціях; консультації, відкриті заняття, педагогічні тренінги, ділові ігри, дискусії та ін.

Упродовж року проводилися: засідання методичної ради, на яких були організовані проблемні семінари, проаналізована професійна компетентність викладацького складу; педагогічні лекторії, де розглядалися проблемні питання і шляхи вдосконалення кредитно-трансферної системи організації навчального процесу; працювала „Школа молодого викладача”, де молодим викладачам надавалася необхідна методична допомога з питань планування робочих

навчальних програм, індивідуальних планів роботи, корекція навчально-методичних комплексів.

Основними видами самопідготовки до інноваційної педагогічної діяльності були такі: читання педагогічних періодичних видань, методичної, педагогічної та літератури з навчальної дисципліни; огляд в Інтернеті інформації з дисципліни, що викладається, педагогіки, психології щодо методичних прийомів, інноваційних педагогічних технологій; виконання вправ, тестів, кросвордів і інших завдань; відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, занять колег; дискусії, наради, обмін досвідом з колегами; вивчення сучасних психологічних методик у процесі інтерактивних тренінгів; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації; організація гурткової та позааудиторної діяльності з дисципліни; вивчення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності навчального процесу; відвідування виставок і тематичні екскурсії з дисципліни; спілкування з колегами в мережі Інтернет, використання соціальних освітніх сервісів. Заняття з проблем інноваційного навчання завжди супроводжувалися діагностикою, анкетуванням, виконанням творчих завдань, що потребувало здійснювати педагогічну рефлексію.

Дослідження показало, що ефективність педагогічних умов професійного розвитку викладачів фахових дисциплін визначається продуманою системою діяльності кафедр, зокрема методичних семінарів, під час проведення яких теоретична підготовка в сфері психолого-педагогічних знань дає можливість викладачам фахових дисциплін будувати свою професійну діяльність на високому науково-педагогічному рівні, оволодівати методикою інноваційної педагогічної діяльності, вибирати й ефективно застосовувати оптимальні технології й методи навчання, що все разом сприяло їхній професійній самореалізації й спонукало до подальшого саморозвитку.

У третьому розділі – **«Перевірка ефективності дослідно-експериментальної роботи»** – представлено етапи дослідження та методику їх організації, проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Дослідження здійснювалось упродовж 2010 – 2015 років у кілька етапів. На *пошуковому етапі дослідження* (2010 – 2011 рр.) було організоване спостереження за роботою викладачів аграрного ВНЗ, вивчались філософські, соціальні, культурологічні, психологічні та педагогічні основи професійного розвитку педагога вищої школи. На *констатувальному етапі дослідження* (2011 – 2012 рр.) було здійснене опитування викладачів фахових дисциплін відповідно до розробленої нами анкети та оцінювання їхньої діяльності експертами. В ролі експертів виступали завідувачі кафедр і/або досвідчені викладачі з педагогічним стажем понад 20 років (усього 36 експертів). За допомогою спеціальних анкет експерти з'ясовували також, чи працює викладач над самовдосконаленням у сфері педагогіки, психології та науки, дисципліну з якої він викладає.

За результатами експертних оцінок було з'ясовано, що лише 12,6% викладачів фахових дисциплін цікавляться нововведеннями в сфері освіти; 21,3% прагнуть урізноманітнити процес викладання, зробити його привабливим для студентів; 14,5% спроможні оригінально конструювати навчально-виховний процес; 54,6% працюють над поглибленням знань у сфері науки, дисципліну з

якої вони викладають, 8,7% викладачів систематично працюють з психологічною та педагогічною літературою.

Кількісні та якісні показники, одержані на констатувальному етапі дослідження, дали змогу зробити висновок про загальний низький рівень готовності до професійного розвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ, що виявляється переважно в такому: домінуванні зовнішньої мотивації професійної діяльності; низькому рівні готовності до професійної діяльності; неусвідомленості особливостей педагогічної діяльності, низькому рівні розвитку професійних умінь і професійних якостей; переважно невизначеним або й негативним ставленням до професії викладача ВНЗ тощо. Такі невтішні результати спонукали нас до організації відповідної методичної роботи з підвищення рівня професіоналізму викладачів фахових дисциплін шляхом створення умов для їхнього професійного саморозвитку.

Входження викладачів у цілісну систему саморозвитку та організація викладачем інноваційної педагогічної діяльності як способу професійної самореалізації відбувались на *формуальному етапі дослідження* (2012 – 2014 рр.). Був здійснений педагогічний експеримент, в основу якого покладена реалізація педагогічних умов, що забезпечували професійний саморозвиток викладачів фахових дисциплін. Для визначення впливу педагогічних умов на рівень професійного саморозвитку викладачів було обрано контрольні та експериментальні групи. До початку експерименту за результатами оцінювання показників саморозвитку було визначено групи КГ1 – контрольна група (380 чол.) і ЕГ1 – експериментальна група (384 чол.), в якій середнє значення показників було дещо нижчим. У контрольній групі КГ1 професійна діяльність відбувалась у традиційних умовах організації навчальної діяльності в аграрному ВНЗ. В експериментальній групі ЕГ1 упродовж трьох років були поетапно впроваджені педагогічні умови, що детально описані в другому розділі дисертації.

На етапі мотивації переконували викладачів, що за сучасних умов є потреба в самовиховній роботі кожного педагога. Для цього рекомендували кожному викладачу застосовувати цілісну систему методів самовиховання (самопізнання, самооцінювання, самопорівняння, самообов'язковість, самотренування, самопримус та ін.).

На етапі засвоєння знань про методику та особливості професійного саморозвитку викладача вищої школи кожною кафедрою організовували процеси самоосвіти, самовиховання та впровадження інноваційних педагогічних технологій, котрі передбачали:

- застосування прийомів психологічної корекції і поведінки та педагогічної діяльності викладачів фахових дисциплін, подальше формування педагогічних і спеціальних професійних здібностей;
- підвищення ефективності професійної підготовки педагогів з проблемних питань соціально-психологічного управління, методики індивідуально-виховної роботи, психологічного аналізу поведінки та діяльності;
- опрацювання пропозицій щодо подальшого формування професійно-педагогічної спрямованості викладачів фахових дисциплін у навчально-виховному процесі;

- психолого-педагогічний вплив на розвиток професійних якостей з урахуванням динаміки цього процесу;
- засвоєння теоретичних основ і впровадження інноваційних технологій у навчальний процес аграрного ВНЗ.

На підсумковому етапі дослідження (2015 р.) підводились підсумки експериментально-дослідної роботи. Результати педагогічного експерименту було опрацьовано методами математичної статистики. Оскільки основним результатом дослідно-експериментальної роботи є сформована готовність викладача до неперервного професійного саморозвитку, то ефективність педагогічних умов оцінювали за такими критеріями: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний. Вимірювання показників за кожним із критеріїв здійснювалось за допомогою відповідних діагностичних методик до (КГ1 і ЕГ1) і після (КГ2 і ЕГ2) проведення експерименту.

Було використано такі діагностичні методики: тести („Креативність” за Н. Вишняковою, „Розподіл та переключення уваги” за методикою Л. Столяренка, „Самооцінка творчого потенціалу особистості”, „Яка у вас мотивація до успіху?”, оцінювання комунікативних умінь, на визначення самостійності, терплячості Е. Рогова та ін.), шкала самооцінювання результатів діяльності за методикою М.Гафітуліна. Для визначення рівнів сформованості мотивації пізнавальної діяльності викладачів використовували методику А. Реана; рівнів мотивації професійної діяльності – методику К. Замфір у модифікації А. Реана; адекватної самооцінки викладачів – методику Н. Бордовської та А. Реана.

За сумарною кількістю набраних балів визначали, на якому рівні професійного саморозвитку знаходиться кожний викладач. Динаміку розподілу викладачів за рівнями готовності до професійного саморозвитку добре видно з гістограми на рис.3.

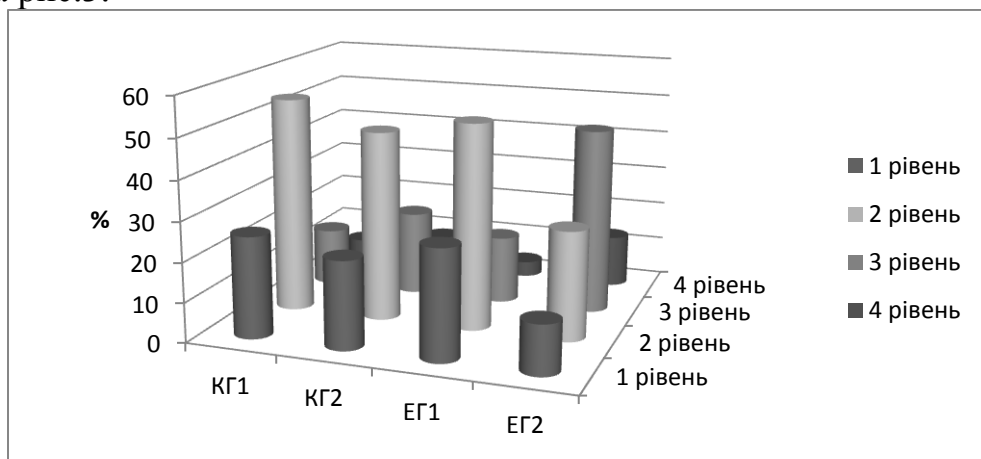

Рис. 3. Розподіл викладачів за рівнями готовності до професійного саморозвитку

Увесь процес дослідження та результати експерименту дають можливість зробити такі

ВИСНОВКИ

1. У процесі вивчення проблеми професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ було виявлено її недостатню розробленість у педагогічній і психологічній літературі. На основі теоретичного аналізу з'ясовано, що ця проблема є однією з актуальних у педагогічній теорії і практиці

професійної освіти, що зумовлено підвищенням вимог до рівня професіоналізму викладачів вищої школи, а також недостатньою теоретичною розробкою в теорії і практиці професійної освіти питань професійного становлення викладачів, які не мають педагогічної освіти.

На основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури з'ясовано суть і структурні компоненти професійного саморозвитку викладача вищої школи. Визначено, що *професійний саморозвиток викладача аграрного ВНЗ* – це усвідомлений, цілеспрямований процес підвищення свого професіоналізму, розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов педагогічної діяльності та особистої програми розвитку на засадах акмеологічних позицій. Сутнісними характеристиками професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрного ВНЗ є те, що він:

- має у своїй основі формування комплексу професійно-педагогічних здібностей (проектувальних, комунікативних, організаційних, конструктивних, гностичних, перцептивних, рефлексивних, спеціальних);
- передбачає оволодіння навичками: адекватного самооцінювання рівня розвитку професіоналізму, викладацької майстерності й професійної самосвідомості, індивідуального стилю діяльності та акмеологічного розвитку, професійної компетентності; визначення відповідності своїх якостей вимогам суспільства, специфіки ВНЗ, посади;
- зумовлений інноваційною діяльністю викладача, його готовністю до оновлення основних елементів його особистої інноваційної системи – своїх знань, технологічного оснащення, інформаційно-комунікаційних технологій і умов їх ефективного використання, а також сприйнятливості до всього нового.

Саме готовність до неперервного професійного саморозвитку забезпечує можливість професійно-творчої самореалізації викладача в освітньому просторі аграрного ВНЗ.

2. Структура готовності до неперервного професійного саморозвитку викладача вищої школи передбачає в своєму складі наявність чотирьох компонентів: аксіологічного, що охоплює сферу ціннісного ставлення; мотиваційного, що визначає інтерес до педагогічної діяльності та прагнення й установки на професійне самовдосконалення; когнітивного, який відображає сферу пізнавального інтересу; праксіологічного, що охоплює сферу його перетворювального ставлення до самого себе як індивідуальності, особистості, суб'єкта педагогічної діяльності, а також відповідних їм функцій, а саме: самопереосмислення, самовизначення, самореалізації, що визначаються здатністю до рефлексії та інноваційної діяльності. Тому в структурі готовності викладачів аграрних ВНЗ до професійного саморозвитку виокремлено ціннісно-мотиваційний (допитливість, спрямованість на досягнення мети, мотивація до успіху, прагнення самовдосконалення, потреба в самоосвіті), когнітивний (знання етапів саморозвитку, методів професійного саморозвитку, можливостей і ресурсів Інтернету для професійного саморозвитку, вимог до професійних якостей педагога вищої школи, вимог до проведення занять у вищій школі), операційний (уміння організовувати час, самовиховання, самоосвіти, використовувати можливості мережі Інтернет для професійного саморозвитку, комунікативні

вміння) і рефлексивний критерії (рівень самооцінки, здатність до рефлексії, самокритичність, відповідальність).

Для визначення рівнів готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ було використано такі якісні характеристики:

- у викладача з низьким рівнем готовності до професійного саморозвитку потреба в усвідомленій, самостійній організації власної діяльності щодо самовдосконалення не сформована. Відсутнє будь-яке планування свого професійного саморозвитку; наявні безсистемні уявлення про методологію викладацької діяльності, спонтанно одержані навички й уміння організовувати навчальний процес, відсутнє прагнення до самореалізації;
- для викладача з середнім рівнем готовності до професійного саморозвитку характерне бажання успішної діяльності, уміння ставити самостійні цілі й планувати шляхи їх досягнення, але нерозвинені навички самостійної діяльності, відсутня або низька здатність до рефлексії, самоконтролю та самовиховання, проте цілепокладання стає конкретнішим; наявні знання, вміння й навички самоорганізації, але вони використовуються епізодично; є стратегічна мета у вигляді мрії, але слабе уявлення про шляхи її досягнення;
- достатній рівень готовності до професійного саморозвитку свідчить про автономність викладача в організації навчального процесу, його здатність самостійно й усвідомлено ставити цілі, аналізувати ситуацію, моделювати роботу з досягнення мети викладацької діяльності; є певна система знань, умінь і навичок щодо самоорганізації; є стратегічна мета, наявне розуміння способів і шляхів її досягнення, але не завжди докладаються зусилля для застосування цих способів; наявне бажання успішної самореалізації в майбутньому;
- викладач з високим рівнем готовності до професійного саморозвитку самостійно й всесторонньо аналізує та формулює цілі власного професійного розвитку, здійснює планування, намічає засоби й прийоми роботи над собою, проводить самоконтроль проміжних і кінцевих результатів, уточнення цілей і корекцію дій; наявне бажання успішної самореалізації в інноваційній педагогічній діяльності.

3. Доведено, що управління процесом професійного саморозвитку викладачів буде ефективнішим, якщо розглядати його як складну функціональну систему із відповідною логікою розвитку та відносно самостійними етапами протікання. В структурі процесу саморозвитку викладача виокремлено чотири основні логічні взаємопов'язані етапи: самоусвідомлення себе як педагога та прийняття рішення зайнятись професійним саморозвитком; цілепокладання, планування й розробка програми саморозвитку; безпосередня практична діяльність щодо реалізації поставлених завдань у роботі над собою; самоконтроль і корекція професійної діяльності.

Для поетапного, але впевненого переходу викладачів фахових дисциплін аграрного ВНЗ з нижчого на вищі рівні професійного саморозвитку мають бути створені відповідні педагогічні умови, тобто зовнішні та внутрішні обставини, що сприяють активізації та успішності професійного саморозвитку викладача вищої школи. Основними педагогічними умовами професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ визначено такі:

- 1) формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку як умови конкурентоздатності викладача;
- 2) організація самоосвіти викладачів для підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності;
- 3) самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності;
- 4) самопідготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності як форми самореалізації.

Цілісний процес педагогічного сприяння викладачам фахових дисциплін аграрних ВНЗ представлений у вигляді моделі, особливістю якої є опора на системнодіяльнісну парадигму, що реалізовується в умовах внутрішньовузівського підвищення кваліфікації. У моделі професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін знайшли віддзеркалення її основні складові – компоненти самої структури, основні шляхи їх формування (педагогічні умови), методологічні основи та етапи цього процесу, критерії його ефективності. Запропонована модель професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін аграрних ВНЗ була реалізована в дослідно-експериментальній роботі, що дозволило виконати четверте завдання дослідження.

4. Особливістю експериментально-дослідної роботи є поетапний вплив на розвиток кожного компоненту професійного саморозвитку викладача й циклічність цього процесу. Від мотивації професійного успіху, набуття необхідних знань про особливості педагогічної діяльності та розвитку необхідних навичок і якостей викладач переходить до рефлексії власної діяльності, результати якої (як негативні, так і позитивні) стають новим чинником мотивації професійного саморозвитку.

Розроблений діагностичний інструментарій дозволив зафіксувати не лише якісні зміни в професійному саморозвитку, а й підвищення готовності до інноваційної педагогічної діяльності та на якість проведених занять. Зокрема: на 9,3% збільшилась кількість викладачів з високим і на 29,7% – з достатнім рівнями готовності до саморозвитку, і відповідно зменшилась частка викладачів із середнім (на 24,2%) і з низьким (на 15,2 %) рівнями. Оцінювання занять, проведених викладачами фахових дисциплін, показало, що числові значення показників до і після експерименту істотно відрізняються. Це означає, що організація професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін позитивно вплинула і на якість проведених ними занять. Невипадковість розбіжностей числових значень показників професійного саморозвитку в контрольних і експериментальних групах підтверджено методами математичної статистики.

Отже, здійснений аналіз одержаних результатів показав, що висунута гіпотеза підтверджена, завдання наукового пошуку виконані, мети досягнуто.

Подальших досліджень потребують питання, пов'язані з організацією інноваційної педагогічної діяльності викладачів аграрних ВНЗ, що передбачає: підготовку викладачів фахових дисциплін до впровадження інноваційних педагогічних технологій та ІКТ у навчальний процес; участь викладачів у науково-практичних конференціях; залучення викладачів до науково-дослідної педагогічної діяльності.

Опубліковані наукові праці, що відображають основні результати дослідження

1. Ільчук В. В. Роль бібліотеки в професійному становленні сучасного студента / В. В. Ільчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб.наук.пр. – Випуск 33 / Редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С.333-338.
2. Ільчук В. В. Особливості професійної діяльності викладачів ВНЗ / В. В. Ільчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб.наук.пр. – Випуск 35 / Редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С.253-258.
3. Ільчук В. В. Аналіз кризових ситуацій у системі освіти України та можливі шляхи їх подолання / В.В Ільчук, А.М. Коломієць // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. пр. – Випуск 38 / Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: Нілан ЛТД, 2012. – С.18-22.
4. Ільчук В. В. Шляхи підвищення якості науково-педагогічних кадрів / В. В. Ільчук, А. М. Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: щоквартальний наук.-практ.журнал. – Харків: НТУ „ХП”, 2013. – С.84-89.
5. Ільчук В. В. Ільчук В. В. Інноваційні підходи до стилю педагогічного спілкування викладача вищої школи / В. В. Ільчук, А. М. Коломієць // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн [та ін.]. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – Вип. 38. – С. 319-326.
6. Ільчук В. В. Зв'язок самореалізації та професійного саморозвитку викладача вищої школи /В. В. Ільчук // Zbior raportow naukowych «Badania naukowe naszych czasow». – Katowice. – 2013. – Czesc 3/2. – С.79-84.
7. Ільчук В. В. Компоненти готовності до професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін в аграрних вищих навчальних закладів / В. В. Ільчук // Zbior raportow naukowych «Актуальные научные проблемы. Рассмотрение, решение, практика». – Warszawa: Wydawca: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – Czesc 3. – С.92-97.
8. Ільчук В. В. Понятие профессионального развития педагога в классической и современной литературе /В. В. Ильчук, А. Н. Коломиец // Теория и практика актуальных исследований: Сборник научных трудов. – Краснодар. – 2014. – С.58-64.

Наукові праці апробаційного характеру

9. Ільчук В. В. До проблеми розвитку професіоналізму викладачів аграрних ВНЗ / В. В. Ільчук // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: Зб.наук.пр. – Вип.2 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – С.171-174.
10. Ільчук В. В. Формування комунікативної компетентності викладачів спеціальних дисциплін у технічних ВНЗ / В. В. Ільчук, А. М. Коломієць

//Формування мовної особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи. – Івано-Франківськ, 2013. – С.183-188.

11. Ільчук В. В. Особливості професійної діяльності сучасних викладачів вищої школи / В. В. Ільчук, А. М. Коломієць // Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти : зб.наук.пр. – Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2013. – Вип.10. – С.334-337.

12. Ільчук В. В. Особистісний аспект професійної діяльності викладача вищої школи / В. В. Ільчук // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : Мат-ли Всеукраїнської наук.-практ.конф. – Хмельницький: ХНУ. – 2013. – С.125-127.

13. Ільчук В. В. Основні напрями професійного саморозвитку викладачів аграрних ВНЗ / В. Ільчук // Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців: Мат-ли всеукр.наук.практ. конф. – Львів: СПОЛОМ, 2013. – С.315-317.

14. Ільчук В. В. Використання можливостей ІКТ для організації навчального процесу та самоосвіти / В. В. Ільчук // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: Зб.наук.пр. – Вип.4(7) / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. – С.396-400.

15. Джеджула О. М. Методика підготовки та проведення лекцій в аграрному ВНЗ: Навчальний посібник / О. М. Джеджула, В. В. Ільчук. – Вінниця: Видавництво «Нілан ЛТД», 2016. – 64 с.

Анотації

Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2016.

У дисертації визначені й обґрунтовані педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах (формування ціннісно-мотиваційних установок на необхідність професійного саморозвитку як умови конкурентоздатності викладача; організація самоосвіти викладачів для підвищення рівня їхньої психолого-педагогічної компетентності; самовиховання професійних якостей для саморозвитку та вироблення індивідуального стилю викладацької діяльності; самопідготовка та підготовка викладачів фахових дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності).

Уточнено специфіку педагогічної діяльності викладачів аграрних ВНЗ, суть, критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний), показники та характеристики рівнів їхньої готовності до професійного саморозвитку. Дістали подальшого вдосконалення форми й технології професійного саморозвитку викладачів вищої школи.

Розроблений діагностичний інструментарій дозволив зафіксувати не лише якісні зміни в професійному саморозвитку викладачів фахових дисциплін, а й

прискорення динаміки цього процесу, а також підвищення готовності викладачів до інноваційної педагогічної діяльності.

Ключові слова: аграрна освіта, викладач вищої школи, професійний саморозвиток, самовиховання, самоосвіта, фахові дисципліни.

Ильчук В. В. Педагогические условия профессионального саморазвития преподавателей специальных дисциплин в высших аграрных учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования.

– Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2016.

В диссертации определено, что профессиональное саморазвитие преподавателя аграрного вуза – это осознанный, целенаправленный процесс повышения своей профессиональной компетентности, развития профессионально значимых качеств в соответствии с внешними социальными требованиями, условиями педагогической деятельности и личной программы.

Выявлены сущностные характеристики процесса профессионального саморазвития преподавателей специальных дисциплин аграрного вуза, которые состоят в том, что оно:

- имеет в своей основе формирование комплекса профессионально-педагогических способностей (проектных, коммуникативных, организационных, конструктивных, гностических, перцептивных, рефлексивных, специальных);
- предполагает овладение навыками: адекватной самооценки своего уровня развития профессионализма, преподавательского мастерства и профессионального самосознания, индивидуального стиля деятельности и акмеологического развития, профессиональной компетентности; определения соответствия своих качеств требованиям общества, специфики вуза, должности;
- обусловлено инновационной деятельностью преподавателя, его готовностью к обновлению основных элементов его личной инновационной системы – своих знаний, технологической оснастки, информационно-коммуникационных технологий и условий их эффективного использования, а также восприимчивости ко всему новому.

Определено, что структура профессионального саморазвития преподавателя высшей школы предусматривает в своем составе четыре компонента: аксиологический, охватывающий сферу ценностного отношения; мотивационный, который определяет интерес к педагогической деятельности, стремлению и установке на профессиональное самосовершенствование; когнитивный, отражающий сферу познавательного интереса; праксиологический, охватывающий сферу его преобразовательного отношения к самому себе как личности, субъекта педагогической деятельности.

Доказано, что управление процессом профессионального саморазвития преподавателей будет более эффективным, если рассматривать его как сложную функциональную систему с соответствующим логике развитию и относительно самостоятельными этапами протекания. В структуре процесса саморазвития

преподавателя выделены четыре основные логически взаимосвязанных этапа: осознание себя как педагога и принятия решения заняться профессиональным саморазвитием; планирование и разработка программы саморазвития; непосредственная практическая деятельность по реализации поставленных задач в работе над собой; самоконтроль и коррекция профессиональной деятельности.

Определены и обоснованы педагогические условия профессионального саморазвития преподавателей специальных дисциплин в высших аграрных учебных заведениях (формирование ценностно-мотивационных установок на необходимость профессионального саморазвития, организация самообразования преподавателей для повышения их психолого-педагогической компетентности; самовоспитание профессиональных качеств для саморазвития и выработки индивидуального стиля преподавательской деятельности; самоподготовка и подготовка преподавателей специальных дисциплин к инновационной педагогической деятельности как формы самореализации).

В структуре готовности преподавателей специальных дисциплин аграрных вузов к профессиональному саморазвитию выделены ценностно-мотивационный (любопытность, направленность на достижение цели, мотивация к успеху, стремление к самосовершенствованию, потребность в самообразовании), когнитивный (знание этапов и методов профессионального саморазвития, возможностей Интернет для профессиональной деятельности, требований к профессиональным качествам педагога высшей школы, требований к проведению занятий в высшей школе), операционный (умение организовывать время, самовоспитание, самообразование, использовать ресурсы Интернета для профессионального саморазвития) и рефлексивный (уровень самооценки, способность к рефлексии, самокритичность, ответственность) критерии.

Дана характеристика уровней профессионального саморазвития преподавателей специальных дисциплин аграрных вузов. Определено, что преподаватель с высоким уровнем профессионального саморазвития самостоятельно и всесторонне анализирует и формулирует цели собственного профессионального развития, осуществляет планирование, намечает средства и приемы работы над собой, проводит самоконтроль, уточнение целей и коррекцию действий; есть желание самореализации в инновационной педагогической деятельности.

Разработанный диагностический инструментарий позволил зафиксировать не только качественные изменения в профессиональном саморазвитии преподавателей специальных дисциплин, но и ускорения динамики этого процесса, а также повышение готовности преподавателей к инновационной педагогической деятельности.

Ключевые слова: аграрное образование, преподаватель высшей школы, профессиональное саморазвитие, самовоспитание, самообразование, профессиональные дисциплины.

Ilchuk V. V. The pedagogical conditions of professional self-development of teachers of professional subjects in higher agrarian educational establishments. – Manuscript.

Thesis for a Candidates Degree in Pedagogical Sciences. Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Profession Education. – Mykhailo Kotsiubynsky Vinnytsia State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2016.

In thesis the pedagogical conditions of professional self-development of teachers of professional subjects in higher agrarian educational establishments (formation of valuable and motivational orientations on necessity of professional self-development; organization of self-education of teachers for increase of their psychological and pedagogical competence; self-education of professional qualities for self-development and elaboration of individual style of teaching activity; self-preparation and training of teachers of professional subjects for innovative pedagogical activity) are substantiated.

The specifics of pedagogical activity of teachers of agrarian higher educational establishments, the essence and the criteria (valuable-motivational, cognitive, operational, and reflexive), the indicators and the characteristics of levels of their professional self-development are clarified. Further improvement of the forms and technologies of professional self-development of higher school teachers are received.

The developed diagnostic methods allowed to get not only qualitative changes in professional self-development of teachers of professional subjects, but also acceleration the dynamics of this process and increase of readiness of teachers to innovative pedagogical activity.

Ключові слова: agrarian education, higher school teacher, professional self-development, self-upbringing, self-education, professional subjects.